

ДО ПИТАНЬ СТАНОВЛЕННЯ ОРДЕНСЬКОГО ПРАВА В ДОБУ ХРЕСТОВИХ ПОХОДІВ

З середини XI століття Католицька Церква поступово перетворюється на наймогутнішу організацію, яка, спираючись на величезні земельні і грошові ресурси, намагається утвердитись на чолі всього феодального суспільства. Будучи головним творцем ідеологічної та державно-правової доктрини, Церква починає усвідомлювати необхідність політичної згуртованості та об'єднання середньовічного феодального світу, втілюючи свій план створення теократичної феодальної держави на чолі з папою. Варто зазначити, що ця ідея знайшла свою реалізацію в добу хрестових походів, що тривали майже двісті років.

Головною силою армії хрестоносців було лицарство, розквіт якого припадає на XI – XIII століття, тобто на період хрестових походів. На нашу думку, саме лицарство повинно було, за задумом Папи Римського, стати тією головною рушійною силою, яка мала відіграти вирішальну роль у реалізації ідеї хрестоносного руху на Схід, а у разі потреби стати на захист і самої Церкви.

На фоні більшості представників лицарства, яка брала участь у хрестових походах, і які, переважно, відрізнялись цинізмом, жорстокістю та жагою наживи, духовно-лицарські ордени, на нашу думку, були втіленням всіх лицарських ідеалів. Найбільш потужними та впливовими серед них були ордени, які відомі усім під назвою «Госпітальєри» та «Тамплієри».

Якщо говорити про Орден Госпітальєрів, то поступово, до чисто благодійних цілей Ордену, а саме: «забезпеченням пілігримів дахом над головою і харчуванням, турботою про звільнених з мусульманського полону, догляду за хворими, похованням померлих – додаються і інші функції, зокрема, захист «благочестивих мандрівників» від чисельних небезпек, які супроводжували їх у Палестині» [1, с. 12].

Вищі церковні ієрархи давали Ордену значні привілеї, вивівши їх з підпорядкування місцевої світської і духовної влади та надавали їм право збирати церковну десятину на свою користь. Священники Ордену були підзвітні лише Капітулу Ордену та Великому Магістру. Так, наприклад, «в 1143 р. папа Інокентій II видав спеціальну буллу, по якій Орден іоанітів не підпорядковувався ані духовній, ані світській владі – а тільки безпосередньо римському папі» [2, с. 39].

Аналогічні привілеї були надані і Ордену Тамплієрів. Завдяки буллі 1139 року папи Інокентія II «*Omne Datum Optimum*» («Всякий дар досконалий» – лат.), Орден де-юре виходив з-під юрисдикції єпископальної влади, тим самим ставав фактично автономною організацією.

І це було не випадково. З самого початку головний понтифік та його оточення зрозуміли, наскільки потужний важіль влади опинився в їх руках. Ордени перетворились, по-суті, на церковну поліцію у формі регулярних військових формувань, першу професійну армію, яка була готова без зайвих коливань виступити на захист Церкви.

Таким чином, духовно-лицарські ордени стали важливим елементом політико-правової доктрини Католицької Церкви, що прагнула об'єднати весь християнський світ під своїм началом.

Зокрема, хотілося би зупинитись на окремих положеннях, що були закладені в уставах і численних ієрархічних статутах, які можна трактувати, як появу специфічного орденського права, оскільки дані нормативні документи являли собою синтез канонічного та церковного права, а також основних положень уставів монаших орденів із надзвичайно суворими правилами.

Духовно-лицарські ордени мали чітку ієрархічну структуру: члени ордену, як правило, ділились на три групи – братів-воїнів, капеланів (священників), братів-служителів. На чолі ордену стояв великий магістр (гросмейстер), який обирався пожиттєво і затверджувався папою, який володів верховною владою над орденами. В підпорядкуванні великого магістра (гросмейстера) знаходились певні посадові особи: начальник провінції (пріор), маршал, командори, конетаблі і т.д. Періодично скликався генеральний капітул (зібрання посадових осіб ордену), який мав законодавчу владу [3, с. 27].

Так, наприклад, вищою посадовою особою Орденів Госпітальєрів та Тамплієрів був Великий Магістр, який обирався пожиттєво і, який мав право вирішального голосу у всіх орденських справах. Верховну владу Ордену здійснював Священний Капітул, куди, наприклад, в Ордені Госпітальєрів, входила Постійна рада, яка складалась з Великого Магістра, восьми стовпів, провінційних пріорів і капітульських балії. Великий Магістр спільно з вісьмома стовпами – начальниками Націй (Провансу, Оверни, Франції, Арагону, Кастилії, Італії, Англії і Німеччини) – керував Радою і Священним Капітулом Ордену.

Начальники Націй, по-суті, виконували функції керівників міністерств, які в межах своїх повноважень вирішували чітко визначені Уставом та статутами завдання, пов'язані, зокрема: із організацією та управлінням військових підрозділів Ордену, які вже тоді стали прообразом професійної

армії; контролем за фінансовою сферою та торговельними операціями; зовнішніми відносинами з іншими орденами та державами; нормотворчим процесом; здійсненні судочинства та ін.

Подібний конституційно закріплений розподіл вищих постів між різними Націями дозволяв досягнути вмілої і дієвої концентрації сил при одночасному врахуванні національних особливостей, що не в останню чергу сприяло посиленню Ордену [2, с. 44].

Що стосується Ордену Тамплієрів, то його Устав був затверджений на соборі в Труа 14 січня 1128 року. Звичайно, прийняття Уставу супроводжувалось численними дискусіями, які точилися в середовищі папського оточення. І в цьому немає нічого дивного, адже саме словосполучення «духовно-лицарський орден» та ще й в контексті виконання монаших функцій, викликало неоднозначні думки. З однієї сторони Церква завжди виступала проти застосування сили та насильства, що було головним постулатом канонічного права. З іншої сторони, хрестоносний рух, який заволодів Європою в кінці XI – на початку XII століть, безперечно передбачав боротьбу із зброєю в руках. І дане протиріччя могло суттєво похитнути як авторитет самої Церкви, так і поставити під удар саму ідею хрестових походів у «Святу землю».

Устав передбачав чітку і ретельну адміністративну ієрархію і суворо визначений звід законів: від екіпірування і використання цінностей, відданих в розпорядження тамплієрів, до їх поведінки на полі битви [4, с. 65].

Даний документ мав колосальне значення з точки зору його інноваційного змісту (що не було характерним для Уставів інших орденів та церковних інституцій), оскільки він надавав Великому Магістру Ордену право змінювати певні правила в силу тих чи інших обставин, що зробило його доволі інноваційним для тієї епохи та вплинуло на розвиток церковного та канонічного права, а також дозволило говорити про появу специфічного орденського права.

Безперечно, духовно-лицарські Ордени відіграли одну з ключових ролей у хрестоносному русі XI – XIII століття, а їх значний вплив на політичне та соціально-економічне життя середньовічної Європи не підлягає сумніву. Ці унікальні по своїй суті організації стали оплотом християнства у Святій землі, а згодом і в усій Європі, активно впливаючи на церковні та канонічні норми шляхом їх імплементації та реформування на основі впровадження власних правових норм.

Література

1. Печникова Р. Ю. Мальтийский орден в прошлом и настоящем / Р. Ю. Печникова. – М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1990.

2. Андреев А. Р., Захаров В. А., Настенко И. А. История Мальтийского ордена. XI–XX века / А. Р. Андреев, В. А. Захаров, И. А. Настенко. – М.: SPSL — «Русская панорама». 1999.

3. Рыцарские ордена: с крестом и мечом. – М.: Изд-во Эксмо, изд-во Алгоритм, 2004.

4. Бейджент М., Ли Р., Линкольн Г. Святая Кровь и Святой Грааль / М. Бейджент, Р. Ли, Г. Линкольн. – М.: Изд-во Эксмо, 2006.

УДК 347.447.7

Камінська Н. С., викладач,
Київський університет туризму, економіки і права,
м. Київ, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Реалізуючи проголошене Конституцією України право на відпочинок ст. 45 «Кожен, хто працює, має право на відпочинок» [3], особи вступають у правовідносини з надання туристичних послуг.

Стаття 42 Конституції України проголошує, що «держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [3].

Для вітчизняної правової системи характерне розуміння туриста не лише як сторони договору про надання туристичних послуг, а й як споживача. Саме тому чинне законодавство забезпечує належне здійснення права на туризм шляхом встановлення загальних і спеціальних норм щодо захисту прав туристів як споживачів туристичних послуг. Відповідні норми закріплені, зокрема, в Цивільному кодексі України, Законі України «Про захист прав споживачів», Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм». Однак їх практичне значення не дозволяє констатувати належний рівень захисту туристів в Україні, адже порушення туроператорами й турагентами зобов'язань за договорами про надання туристичних послуг мають масовий характер [1, с. 3].

Юрисдикційна форма захисту прав у зобов'язаннях з надання туристичних послуг полягає в захисті прав та законних інтересів туриста уповноваженим органом державної влади чи місцевого самоврядування відповідно до його підвідомчості [1, с. 26].

За порушення договору про надання туристичних послуг настає договірна відповідальність, зміст якої полягає в компенсації порушеної майнової сфери потерпілої сторони в зобов'язаннях.